

УДК 343.851

І.В. СИНГАЇВСЬКА, канд. юрид. наук,
Кримський юридичний інститут Одеського державного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПРОЯВИ ВІКТИМНОСТІ ЖІНОК: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ

Ключові слова: віктимність жінок, злочин, віктимологічна профілактика

Сучасні можливості швидкого обміну інформацією, масова доступність безвізуального спілкування через засоби мобільного зв'язку та мережі Інтернет, пов'язаний з ним широкий переліком пропонованих послуг мають чисельні переваги, одночасно інший бік – можливість поширення на необмежену аудиторію недостовірної інформації, створення умов для досить легкого переконання, зменшення пильності категорії осіб, які найлегше піддаються впливу.

Вчення про жертву злочину розвивалося у працях таких вчених, як: Ю.М. Антонян, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.М. Костенко, Н.Ф. Кузнецова, В.С. Мінська, Д.В. Рівман, В.О. Туляков, Л.В. Франк, Г.Хентіг, О.Ю. Юрченко та ін. Проте, сучасні прояви віктимності жінок потребують додаткового дослідження, що й зумовило звернення до вивчення та аналізу відповідної теми. Мета статті полягає у з'ясуванні характеристики взаємовідносин, що встановилися між винним і потерпілим у передзлочинній ситуації, а також опису певної категорії недійсних пропозицій у мережі Інтернет, потерпілими від яких стають жінки, та розроблення основних напрямків віктимологічної профілактики.

У віктимологічних дослідженнях групи потерпілих поділяють за статтю (чоловіки та жінки) та з урахуванням віку (неповнолітні та

особи похилого віку). Визначають, що саме жінки та особи похилого віку є найбільш вразливими категоріями віктимізації. Відповідно до статистичної звітності МВС України у 2008 р., від злочинів постраждали 61371 жінок, що складає 28,6 % від загальної кількості потерпілих; у 2009 р. – 79235 потерпілих, зазначеної статі, що складає (29,8 %); у 2010 р. – 112175 жінок, що складає (34,9 %) [1–3]. Простежується відчутне зростання кількості вчинених злочинів щодо жінок, а отже віктимологічну профілактику доречно визначити пріоритетним напрямком із основних завдань суб'єктів запобігання. Хоча важливо зазначити, що відомості про осіб, які потерпіли від злочинів, що вчинені на побутовому ґрунті, свідчать про перевагу (вдвічі більшу) кількості потерпілих представників чоловічої статі над жінками. Але доречним визнаємо визначення О.М. Гуміна: «Пропорційне відношення кількості чоловіків і жінок серед жертв змінюється залежно від виду злочину і місця його вчинення» [4, с.2].

Безумовно, особливості та навички спілкування, стереотипи поведінки, характер потреб, самооцінка не в останню роль впливають на розвиток життєвої ситуації в якій виникають стосунки між потерпілим і винною особою. Тому доречно враховувати особливості взаємодії та взаємовідносин між потерпілою і винною особою, в ході якої проявляється потенційна вразливість потерпілої особи.

Значний вплив на формування мотивів вчинення злочину проти особи мають емоційні переживання, почуття, породжувані як атмосферою взаємовідносин, що встановилися між винним і потерпілим у передзлочинній ситуації, так і безпосереднім впливом негативних вчинків жертви злочину. Поведінка потерпілого, його конкретні дії можуть у певних ситуаціях викликати у злочинця стан афекту, ненависті, гніву, у інших же випадках він може ігнорувати поведінку потенційної жертви, ухилитися від конфлікту з нею. Така поведін-

ка залежить багато в чому від структури особистості злочинця, його взаємовідносин з жертвою як у передзлочинній ситуації, так і в момент вчинення злочину. Стійкість почуттів залежить, зокрема, від тривалості процесу їхнього формування, від інтенсивності негативної поведінки потерпілого [5, с.87].

Значно понижується пильність і підвищується довіра до осіб, з якими потерпіла мала не тривалий за часом, але інтенсивне спілкування, наприклад, за допомогою засобів мобільного зв'язку або в мережі Інтернет. Оскільки особа вкладає досить часто в зміст стосунків, які починають розвиватися, бажану для неї модель поведінки співрозмовника, яка намріяна, або це уявлення сформувалася на основі власного життєвого досвіду і часто не відповідає реаліям, водночас не сприймаючи важливих сигналів невідповідної поведінки.

За допомогою використання методу контент-аналізу серед повідомлень засобів масової інформації, що представляє певну вибірку справ, проаналізували прояви віктимності жінок, які впливають на «сприятливу» конкретну життєву ситуацію для вчинення злочину. Наприклад, 46-річна гр.Г. познайомившись в смс-чаті з гр.С. протягом 3-денного спілкування за допомогою повідомлень виникло відчуття довіри і взаємне бажання зустрічі, яка відбулася за пропозицією гр-ки Г. за місцем її проживання. Під час спілкування з'ясувалися різні уявлення та уподобання співрозмовників в зв'язку з чим почалися взаємні образи та гр. С. вихопив кухонний ніж і наніс 41 поранення потерпілій [6].

Інша справа фактично мала такий же подій розвиток: знайомство відбулося завдяки спілкуванню через смс-повідомленням, що транслиуються у відкритому ефірі на одному з музикальних каналів. Гр.Л. була розлучена, мала на утриманні двоє дітей, була налаштована на нові омріяні стосунки і місцем зустрічі вибрала власну квартиру. Під час спілкування між гр.Л. та гр. К. стався конфлікт через з'ясування стосунків, в результаті чого поте-

рпілій було нанесено 11 поранень, після чого в кімнаті дитини, яка спала, підключив до електромережі дві праски, закидавши одягом та підпалив сірником, що спричинило пожежу, а також на кухні відкрив дві конфорки газу [7].

Проаналізовані випадки свідчать, що процес віктимізації відбувається під впливом наявних життєвих особистих негараздів потерпілих. Наявність об'єктивно життєвих негараздів, вирішення яких особа вбачає у появі нових обставин, пов'язаних зі стосунками схиляє особу до необачності своїх дій і фактично звужує можливість передбачити і уникнути негативних наслідків. Уявний розвиток подій схиляє особу до прийняття рішень, без впливу яких особа з застереженням поставилась би до прийняття такого рішення. Зустріч з фактично незнайомцем за місцем проживання, підтримання і сприяння розвитку конфлікту призводить до наслідків, яких принаймні можна було би уникнути. Необхідно визначити про наявність у таких випадках рикошетних жертв злочину, і саме при бивствах їм спричиняється найбільша моральна шкода. Ми не зменшуємо ролі винної особи у вчиненні відповідних злочинів, але аналіз відповідної злочинної поведінки залишаємо за межами нашого дослідження.

Суб'єктивний зв'язок «злочинець–жертва» виникає в тих випадках, коли вони знають один одного. Зв'язки можуть бути близькими, поверховими, випадковими. За характером існуючі між злочинцем і потерпілим зв'язки класифікують як приятельські, любовні або ворожі [8, с.95]. О.Ю. Юрченко визначає, що за характером зв'язку між злочинцем і жертвою можна виділити дружні, нейтральні, неприязні, конфліктні взаємовідносини. Останні мають більшу ймовірність переростання в злочин [5, с.91–92].

Сприятливу конкретну життєву ситуацію створюють потерпілі особи, які влаштовують відповідні зустрічі за місцем свого мешкання з малознайомими особами, для викрадення останніми чужого майна. Таким чином, вико-

ристання стану довірливості та її прихильність, фактично знижує увагу потерпілої та можливості уникнути нестандартних ситуацій. Наприклад, гр. М. приїхав в гості до своєї знайомої Д., з якою познайомився через смс-знайомства, перебуваючи у її квартирі, перед від'їздом вирішив викрасти DVD-програвач LG, мікрофон карооке, відеокамеру JVS, 2 золоті каблучки, браслет, ланцюжок, кулон [9].

Становлять значно меншу суспільну небезпечність, але переважають за чисельністю та високою латентністю наступні прояви незаконних дій – пропозиції в мережі Інтернет, однак їх розгляд в межах статті зумовлений чітким розрахунком організаторів щодо надання відповідних послуг із розрахунком на довірливість і цікавість користувачів.

Відповідні послуги пропонуються за досить прийнятними тарифами, однак вартість послуги з'ясовується значно вищою, оскільки здійснюється оплата за 30, 60, 90 днів доступу до відповідної послуги. Але головне полягає в тому, що відповідні послуги є різновидом ігрового сервісу, без наявності будь-якої цінної інформації.

Серед пропонованих послуг: визначення місця перебування абонента за номером мобільного телефону, ознайомлення з текстом відправлених смс конкретного абонента, деталізація дзвінків з його телефону, злом ICQ, продаж «корисної інформації», різного роду методик та інші послуги.

Визначення місця перебування абонента за номером мобільного телефону, пеленгація звичайно можлива, і доступ мають працівники окремих служб правоохоронних органів. Тому користувач мережі Інтернет як результат, отримує завчасно розроблений варіант зображення карти з певними координатами абонента або ж автоматично направляється на сторінку з зазначенням помилки.

Ознайомлення з текстом відправлених повідомлень конкретного абонента чи деталізація дзвінків з його телефону відповідна інформація надається тільки за спеціальним

запитом правоохоронних органів, за рішенням суду з чітко визначеними підставами перевірки.

Відповідні діяння є проявом шахрайства, звичайно для кваліфікації злочину враховується сума завданої матеріальної шкоди, яка спричиняється, в даних випадках, з використанням обману. За класифікацією шахрайства, запропонованої Д.В. Рівманом, відповідні сумнівні послуги визначаємо до загальнокримінального шахрайства, водночас поділяють в сфері особистих майнових відносинах та економічне шахрайство. Існуюча аксіома віктимізації полягає в тому: що питома вага корисливої і провокуючої поведінки прямо пропорційна рівню освіти, а питома вага некритичної надмірної поведінки – зворотно пропорційна освітньому рівню потерпілого. Фактично, відповідна залежність відображає ступінь і характер активності потерпілих, проявляючи певну ініціативу (у пошуку можливості задовольнити власну цікавість і, розуміючи вибір сумнівність способу) [10, с.274].

Саме жінки при надмірній довірливості, некритичності, маючи незнання у сфері пропонованих послуг, становлять основну частку потерпілих від даного виду шахрайства. Враховується й сімейний стан потерпілих, оскільки характер пропонованих послуг пов'язаний з отриманням інформації особистого спілкування: перевірка на наявність сімейної зради, отримання різного роду методик впливу на певну особу. Проаналізовані послуги в мережі Інтернет розраховані саме на масову зацікавленість.

Користувачі відповідних послуг, навіть будучи ошуканими, не звертаються до правоохоронних органів із ряду причин: завданої незначної матеріальної шкоди, сприйняття неотримання відповіді як технічної несправності, небажання розголосити про прояв своєї зацікавленості відповідними послугами, почуття власної провини, усвідомивши свій прояв надмірної довірливості, переконання про неможливість повернення затрат, усві-

домлення незаконності отримання відповідної інформації. Відповідно, ці обставини є умовами, що сприяють існуванню пропозиції щодо надання відповідних послуг.

З урахуванням вище розглянутих окремих позицій, що стосуються прояву віктимності жінок, визнаємо, що ефективним напрямком віктимологічної профілактики є саме виховний напрям, що передбачає реалізацію виховної роботи і правової пропаганди серед населення.

У цілому, це має бути невід'ємним елементом сімейного та шкільного виховання, що мають розвивати у особи передбачливість, обережність, спостережливість, спритність у небезпечних криміногенних ситуаціях та можливість у них правильно зорієнтуватися задля уникнення негативних наслідків. Ефективність віктимологічної профілактики полягає, в першу чергу, в тому, що має бути зацікавленість осіб, щоб не проявляти віктимної поведінки і не стати потерпілими від злочинів.

Інформованість населення через засоби масової інформації про факти вчинення злочинів, про типові дії злочинців, про способи реагування в тій чи іншій криміногенній ситуації, вирішення конфліктних ситуацій, можливість уникнення їх розвитку, врахування місця та обставин при яких розвивається конфлікт, та оцінки особистісних якостей учасників конфлікту та прогнозованості відповідної ситуації.

Основними цілями кримінологічної поінформованості є: спонукання населення до активного позитивного поведіння, спрямованого на забезпечення ефективності профілактичних заходів; усунення віктимної поведінки; виявлення латентних злочинів, осіб, які їх вчиняють, а також латентних потерпілих [5, с.87].

Правова неосвіченість окремої частини населення сприяє появі та існуванню різних недійсних віртуальних послуг, які не мають об'єктивної можливості виконати зазначені ними обіцянки, намагаючись пропозиціями

переконати та ввести в оману. Стосовно розглянутих випадків має принаймні діяти від супротивного – пошуком інформації про відповідні послуги та їх можливість щодо надання. До того корисно поцікавитися вартістю послуг, що надаються за короткими номерами на сайтах: sms-price.net, sms-price.ru.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звітність про злочинність за 2008 р. / Департамент інформаційних технологій. – К., 2009.
2. Звітність про злочинність за 2009 р. / Департамент інформаційних технологій. – К., 2010.
3. Звітність про злочинність за 2010 р. / Департамент інформаційних технологій. – К., 2011.
4. Гумін О.М. Особливості кримінологічного аналізу жертв насильницьких злочинів [Електронний ресурс] / О.М. Гумін. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduv/2010_1/10_1_2_4.pdf.
5. Юрченко О. Ю. Роль віктимної поведінки потерпілих при вчиненні тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні: дис. ...кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Юрченко Ольга Юріївна. – Х., 2004. – 188 с.
6. Мужчина после sms-знакомства зарезал тучную любовницу// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newsru.com/arch/crime/02feb2009/puffylovermpdmsk.html>.
7. В Днепропетровске раскрыты по «горячим следам» два резонансных преступления [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://crimealawyers.com/v-dnepropetrovske-raskryty-po-%C2%ABgoryachim-sledam%C2%BB-dva-rezonansnykh-prestupleniya>.
8. Франк Л. В. Виктимология и виктимность (Об одном новом направлении в теории и практике борьбы с преступностью) : учеб.

пособие / Франк Л. В. – Душанбе : Тадж. гос. ун-т, 1972. – 113 с.

9. Архів Решетилівського районного суду Полтавської області : Справа № 1-91/08.

10. Ривман Д. В. Криминальная виктимология / Д.В. Ривман. – СПб. : Питер 2002. – 304 с.

Сингаївська І. В. Сучасні прояви віктимності жінок: окремі питання віктимологічної профілактики / І. В. Сингаївська // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 834–838 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11civrvp.pdf>

З метою висвітлення питань, пов'язаних з віктимністю жінок, на основі аналізу повідомлень засобів масової інформації та судово-слідчої практики визначається вплив випадкових взаємовідносин, що встановилися між винним і потерпілим у передзлочинній ситуації, визначається характеристика сумнівних послуг, потерпілими від яких стають жінки, та запропоновані заходи профілактики.

***

Сингаевская И.В. Современные проявления виктимности женщин: отдельные вопросы виктимологической профилактики

С целью освещения вопросов, связанных с виктимизацией женщин, на основании анализа сообщений средств массовой информации и судебно-следственной практики определяется влияние случайных взаимоотношений, что имели место между виновным и потерпевшим в предпреступной ситуации, определяется характеристика сомнительных услуг, от которых потерпевшими становятся женщины, и предложены меры профилактики.

***

Singayevskaya I.V. Modern Activity of Victimization Women: Some Questions of Prophylaxis

The article is devoted to illumination of questions, constrained from victimization women, on the basis of analysis of reports of mass and practice Medias, influence of casual mutual relations which was set between guilty and to the victims in a pre-criminal situation is determined, description of doubtful services, victims from which are become by women and offered measures of prophylaxis.